

KOEN VOSSEN
RONDOM
WILDERS
PORTRET VAN DE PVV

Boom
AMSTERDAM

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*No part of this book may be reproduced in any way whatsoever
without the written permission of the publisher.*

© **2013 Koen Vossen**

Afbeelding omslag: ANP

Omslagontwerp en binnenwerk: Bart van den Tooren

ISBN 978 94 6105 522 4

NUR 680

WWW.UITGEVERIJBOOM.NL

INHOUD

INLEIDING 7

1 . De wording van Geert Wilders 1963-2004 15

2. Flirten met het neoconservatisme 41

Groep Wilders 2004-2006

3. De vier pijlers van de PVV 65

De ideologie van de PVV

4. Vertegenwoordigers van het volk 111

De PVV in de Tweede Kamer

5. Buiten het Binnenhof 145

De PVV in stad, provincie en Europa

6. Een unieke partij 177

De PVV als partijorganisatie

7. De vele gedaanten van Henk en Ingrid 223

Over de kiezers van de PVV

SLOT 271

NOTEN 278

GERAADPLEEGDE BRONNEN 296

REGISTER 305

INLEIDING

Het was op een regenachtige vrijdagavond in augustus 2012 dat ik Geert Wilders voor de eerste maal in het echt zag spreken. In een achterafzaaltje van het lege Ahoy-Complex in Rotterdam presenteerde zijn Partij voor de Vrijheid trots de kandidatenlijst voor de op 12 september te houden Tweede Kamerverkiezingen. ‘12 september wordt de dag van de bevrijding,’ sprak Wilders kortdaat en zijn aanhang klapte de handen blauw en zwaaide met Nederlandse vlaggetjes. Hoe veel waren het er? 200, 250 hooguit? Nadat enkele technische problemen waren opgelost, toonde de partij vol trots een voor de gelegenheid gemaakt verkiezingsfilmpje. Na afloop deelden de jonge assistenten van de partijleider posters uit. Of we die alsjeblieft ergens wilden ophangen.

Wie niet beter wist, zou denken te zijn beland op de verkiezingsbijeenkomst van een kansloos nieuw partijtje. Ik herkende de sfeer. In het kader van een promotieonderzoek naar kleine politieke partijen in Nederland had ik enkele van zulke bijeenkomsten bezocht en er nog veel meer over gelezen.¹ De combinatie van irreëel wensdenken, aandoenlijk amateurisme, sektarische bewustzijnsvernaauwing en pioniersromantiek boeiden me. Hoe kon men zich zo vastklampen aan een droom waarvan ieder weldenkend mens kon zien dat die nooit zou uitkomen?

In Ahoy kwam echter niet een machteloos partijtje met slechts een handjevol kiezers samen, maar de derde partij van het land. Een partij met 24 zetels en anderhalf miljoen kiezers. De partijleider was geen gemankeerde would-be staatsman of een palingboer met een messiascomplex, maar de wereldwijd bekendste Nederlandse politicus van het moment. Een man die, zo constateerde columnist Bas Heijne al in 2009, was ‘uitgegroeid tot een nationale obsessie.’² Al ruim vijf jaar beheerste hij met zijn uitspraken en optreden de Nederlandse media. Over niemand werd in Nederland zoveel getwitterd als over Geert Wilders, zo had een daarin gespecialiseerd bureau berekend. Naar verluidt draaiden Nederlandse diplomaten overuren om de door Wilders toegebrachte schade aan het imago van Nederland binnen de perken te houden. Op 21 april 2012 had Wilders eigenhandig het kabinet-Rutte I laten vallen door weg te lopen uit de nieuwe besprekingen over de begroting. Zijn PVV had achttien maanden lang gedoogsteun gegeven aan dit kabinet in ruil voor flinke invloed op vooral het integratie- en immigratiebeleid. Door het intrekken van de steun had Wilders er hoogstpersoonlijk voor gezorgd dat bijna dertien miljoen Nederlanders op 12 september hun stem mochten uitbrengen.

Dat de PVV geen ‘normale’ partij was, bleek die avond ook uit iets anders. Wie de bijeenkomst wilde bijwonen, moest zich een hele serie veiligheidsmaatregelen laten welgevalen die nauwelijks onderdeden voor die bij een trans-Atlantische vlucht. Ruim van tevoren moesten verschillende persoonsgegevens worden doorgegeven aan de organisatie in verband met de *screening*. In de hal van Ahoy mochten bezoekers achter aansluiten in een rij wachtenden, gadeslagen door grimmig kijkende bewakers. Nauwkeurig controleerden zij of bezoekers op de lijst stonden voordat zij verder mochten lopen naar de detectiepoortjes en de fouilleersessie. Hoewel ik mij keurig had aangemeld, bleek na minimaal een uur wachten dat mijn naam toch niet op de lijst stond. Had de screening misschien uitgewezen dat ik niet als enthousiaste aanhanger maar als nieuwsgierig waarnemer was gekomen? Ik kwam er in ieder geval niet in, een lot dat ik deelde met enkele PVV-Statelieden uit Drenthe en de echtgenote van een Europarlementariër van de partij, waarvan de namen eveneens niet op de lijst bleken te staan.

Na nog eens een halfuur wachten kreeg ik alsnog toestemming om naar binnen te gaan op voorwaarde dat ik het aparte journalistenvak achter in de zaal niet zou verlaten. Zo kon ik samen met tientallen journalisten van Nederlandse, Vlaamse, Duitse, Engelse en Spaanse media alsnog de verkiezingsbijeenkomst van de PVV bijwonen. Wat was dit voor een partij die ik hier aan het werk zag? Hoe kon dit rare mengsel van politiek amateurisme, veiligheidsstress en media-exposure geduid worden? Welke woorden konden voor dit schijnbaar nieuwe verschijnsel gevonden worden?

Het vinden van de juiste woorden voor Wilders en zijn partij is de afgelopen jaren een populaire bezigheid in de media, de politiek, op internetfora en in de kroeg. Is hij een haatzaaier of een klokkenluider, een racist of een realist, een volksverlakker of een volksheld? Vertolkt hij de stem van de buitengeslotenen of is hij een door macht bezeten opportunist? Verzint hij problemen of durft hij ze te benoemen? Is hij een autoritaire alleenheerser of een daadkrachtige democraat in hart en nieren? Beschermt hij de Nederlandse cultuur of bezoedelt hij juist het imago van Nederland? Is Wilders een nieuwe, moedige verzetsheld in de strijd tegen het islamo-fascisme of vertegenwoordigt zijn partij juist een nieuw soort fascisme? Al zeker zes jaar lang zijn het vragen die als een grijze wolk boven het land hangen.

‘Aan hun houding tegenover het fascisme pleeg ik tegenwoordig mijn vrienden te herkennen. Geven zij ook maar een millimeter toe aan de vereering van bazaarhelden, dan geef ik hen als vrienden op,’ zo verwoordde Menno ter Braak in de jaren dertig zijn afkeer van de NSB.³ Ook tegenwoordig gelden de woorden die voor Wilders worden gekozen vaak als een soort lakmoesproef, een manier om te bepalen waar iemand geplaatst kan worden, of iemand deugt of niet. Laat iemand zich negatief uit over de PVV dan is hij voor de één een beschaafde geestverwant en voor de ander juist een arrogant lid van de linkse kerk. Rondom Wilders heeft Nederland zich in twee kampen verdeeld. In zo’n gepolariseerd debat is de nuance het eerste slachtoffer: wie met enige distantie naar de partij wil kijken, is al snel te positief – en daarmee een verkapt handlangers – of juist te negatief – en dus een politiek correcte ‘dhimmi’.

Woorden over Wilders schieten kortom snel in het verkeerde keelgat, zelfs al is geprobeerd deze zo neutraal mogelijk te houden.

Dat maakt het schrijven van een boek over de PVV bij voorbaat tot een riskante onderneming. Riskanter in ieder geval dan een studie naar de lotgevallen van partijen die vrijwel zijn vergeten of nauwelijks nog emoties oproepen. Sommige historici zullen bovendien opmerken dat het onmogelijk is om met de benodigde afstand te schrijven over zo'n eigentijds en beladen fenomeen als de PVV. De uil van Minerva vliegt immers pas uit bij het invallen van de duisternis, zo leerde ik al tijdens mijn studie geschiedenis. Pas als een tijdvak (bijna) is afgelopen kunnen we er zinvolle uitspraken over doen. Of 'het tijdvak Wilders' met de verkiezingsnederlaag in september 2012 is afgelopen, is bij het schrijven van dit boek echter nog volstrekt onduidelijk. Hoewel de PVV volgens parlementair verslaggevers in de Tweede Kamer steeds meer genegeerd werd, was de partij in december 2012 in een peiling van Maurice de Hond voor het eerst sinds drie jaar weer de grootste. Op welk moment van de dag de PVV zich metaforisch gesproken bevindt, weet nog niemand.

10 Hoe zijn de bovenstaande risico's te vermijden? Hoe kan met enige afstand en onthechtheid worden geschreven over een eigentijdse partij die zoveel emoties oproept en waarvan de toekomst nog zo ongewis is? Helemaal te vermijden zijn zulke risico's nooit, maar er zijn wel manieren om ze zo klein mogelijk te houden. Allereerst kan dat door zoveel mogelijk relevante feiten te verzamelen over de verschillende hoedanigheden van de PVV. In dit boek richt ik me zowel op de ideologie als op de partijorganisatie, op de activiteiten van de Tweede Kamerfractie, maar ook op die van de fracties in provincie, gemeente en Europa, op de persoon Wilders maar ook op zijn kiezers. Het vinden van de juiste woorden voor de PVV kan immers alleen als feiten als kompas worden gebruikt. Zonder dat zij tot één enkele waarheid leiden, voorkomen zij wel dat allerlei dwaalwegen worden ingeslagen. Zo'n dwaalweg is bijvoorbeeld het gebruik van de term fascisme voor de PVV, zoals de historicus Robin te Slaa heeft aangetoond in een betoog dat wordt ondersteund door tal van feiten over het historische fascisme en het hedendaags populisme.⁴ In hun boek over vijfhonderd jaar immigratie blokkeren de sociaal historici Leo Lucassen en Jan Lucassen met een hele serie feiten een aantal andere dwaalwegen, zoals het misverstand dat de immigratie- en integratieproblema-

tiek in Nederland te danken is aan het beleid van de linkse partijen. Het door hen gekozen motto van de Amerikaanse senator Patrick Moynihan is ook het mijne: 'Iedereen heeft recht op zijn eigen meningen, maar niemand heeft recht op zijn eigen feiten.'³

In de tweede plaats maak ik bij de analyse van de feiten gebruik van inzichten en theorieën uit sociologie, electorale geografie en politieke wetenschap alsook van de vooral in de geschiedwetenschap populaire methode van '*erklärendes verstehen*', het proberen te verklaren van opvattingen en gedrag door ze van binnenuit te begrijpen. Hoe moeilijk dat ook is, geprobeerd is de PVV te beschrijven als een historisch fenomeen, iets uit een andere tijd dat moet worden uitgelegd en verklaard aan tijdgenoten. Het betekent overigens niet dat men zich onbekommerd mag overgeven aan fantasie en eigen feiten mag verzinnen. Wie op zoek is naar de diepste gedachten van Wilders of van zijn kiezers zal ze in dit boek niet aantreffen. Hetzelfde geldt voor exacte reconstructies van een aantal van de belangrijke gebeurtenissen die met de PVV samenhangen, zoals het lanceren van de film *Fitna* en de reacties daarop, de rechtszaak tegen Wilders en de formatie en uiteindelijke val van het kabinet-Rutte I. Het doel van dit boek is niet om deze belangrijke historische gebeurtenissen in al hun complexiteit te begrijpen, maar veel meer om een portret te schetsen van de PVV in haar verschillende hoedanigheden. Welke ideeën heeft de partij? Hoe probeert zij die ideeën in de praktijk te brengen? Welke bijdrage levert zij in de verschillende parlementen waarin zij is vertegenwoordigd? Hoe is de partij georganiseerd? Hoeveel mensen zijn er voor de PVV actief? En ten slotte: wie zijn de kiezers en waarom stemmen zij op de PVV?

Het boek laat zich lezen als een tocht vanuit het centrum naar de periferie; vanuit Wilders, de onbetwistbare leider en grondlegger, reis ik via een aantal tussenstops op het Binnenhof, bij het Europees Parlement, de Provinciale Staten en de gemeenteraden naar zijn kiezers, door hemzelf 'Henk en Ingrid' gedoopt. Zo wordt duidelijk dat zich rondom Wilders verschillende cirkels hebben gevormd met alle hun eigen relatie met en verwachtingen van het centrum. Er zijn de directe vertrouwelingen zoals Martin Bosma en Fleur Agema en de loyale partijfunctionarissen in de verschillende parlementen, maar ook zijn er de stille backbenchers en de

kandidaten die de lijsten mochten vullen. Er zijn de geldschieters in Nederland en de Verenigde Staten, maar ook de vrijwilligers die posters plakken en pro-Wilders-blogs beheren. En er zijn de vele kiezers, minstens anderhalf miljoen in totaal, die allen met een bepaalde verwachting op de PVV hebben gestemd. Ten slotte zijn er al degenen die van buitenaf naar de PVV kijken, vaak hoofdschuddend en vol onbegrip en dikwijls ook bevreesd voor de gevolgen van het succes van de PVV voor de samenleving en voor het imago van Nederland.

Op verschillende manieren is informatie over de PVV verkregen. Allereerst is gebruikgemaakt van de berichtgeving in de media. Dankzij de krantenbank LexisNexis kon gericht worden gezocht in diverse landelijke en regionale media naar interviews met relevant geachte personen, reportages, portretten, reconstructies en nieuwsberichten. Daarnaast zijn primaire bronnen geraadpleegd, zoals de Handelingen van de Tweede Kamer en de door de PVV gepubliceerde verkiezingsprogramma's. Vanzelfsprekend zijn ook de autobiografische boeken van Geert Wilders en Martin Bosma en de herinneringen van de voormalige PVV-parlementariërs Jhim van Bommel en Marcial Hernandez geraadpleegd. Dankbaar is voorts gebruikgemaakt van de enkele wetenschappelijke onderzoeken over de PVV en over haar kiezers. Voor dit boek heb ik bovendien verschillende interviews (in totaal twaalf) gehouden met personen die een tijdlang in de PVV hebben meegedraaid maar om wat voor reden dan ook uit de partij zijn gestapt. We noemen ze hier voor het gemak 'dissidenten'. Aan het interviewen van dissidenten zijn natuurlijk allerlei methodologische bezwaren verbonden – hoe objectief zijn zij? – maar vooral voor het achterhalen van feiten waren zij zeer nuttig. In twee gevallen stonden de geïnterviewden erop om anoniem te blijven: van hun bevindingen heb ik met terughoudendheid gebruikgemaakt. Graag had ik ook personen geïnterviewd die nog actief zijn binnen de partij, maar geen van de door mij benaderde PVV'ers, onder wie Wilders, Agema en Bosma, was daartoe bereid. Dat althans leid ik af uit het feit dat geen van hen ooit mijn mails heeft beantwoord.

Verschiedene personen hebben mij op een of andere wijze geholpen bij het onderzoek. Ik noem ze in alfabetische volgorde: Oege Bakker, Jhim van Bommel, Margriet Benak, Rob Berends,

Arie-Wim Boer, Tjalling Bosma, Cor Bosman, Maarten Edelenbosch, Hans Hemmes, Jelle Hiemstra, Rob van der Hulle, Odeke de Jong, Martijn Kap, Franc de Korte, Ron Lodewijks, Tom Louwerse, Remy van Mannekes, Jasper Meeuwissen, Michiel Niemeijer, Frans van Rhee, Maart Schweers, Joost Smit, Bart Jan Spruyt, Teun Staal, Geert Tomlow, Harm Uringa en Ton Voermans. Voorts heeft een aantal personen het manuscript nauwkeurig gelezen en van commentaar voorzien, namelijk Bart-Jan Heine, Babette Langbroek, Paul Lucardie, May Meurs, Bram Serrée, Henk te Velde en Gerrit Voerman. Ik ben hen daarvoor zeer erkentelijk. Eventuele fouten zijn natuurlijk geheel voor de rekening van de auteur. Ten slotte hebben op hun geheel eigen wijze ook Maaïke van Teeseling, Cas en Joep hun steentje bijgedragen aan de totstandkoming van dit boek.

HOOFDSTUK 1

DE WORDING VAN GEERT WILDERS 1963-2004

De PVV is volledig rondom Geert Wilders opgebouwd. Niet alleen is hij oprichter, fractievoorzitter, lijsttrekker en boegbeeld, officieel is hij zelfs het enige lid van de PVV. De PVV is daardoor in juridische zin letterlijk een eenmanspartij. In de praktijk zijn in de loop der jaren natuurlijk verschillende andere personen belangrijk geweest of geworden binnen de PVV, zoals Martin Bosma, Fleur Agema en Barry Madlener. Hun macht ontleen zij echter vooral aan hun veronderstelde invloed op Wilders. Ieder verhaal over de PVV zal dan ook moeten beginnen met een schets van de achtergrond en persoonlijkheid van Geert Wilders. Wie is hij? Wat beweegt hem? Waar komt hij vandaan? Waarom is hij de politiek ingegaan?

In de loop der jaren is naar Wilders' achtergrond al vrij uitvoerig onderzoek gedaan. Wilders is inmiddels onderwerp van twee biografieën, van verschillende documentaires en van tal van portretten in kranten en opiniebladen. Ook heeft de PVV-leider in verschillende interviews soms openhartig over zijn jeugd, zijn jonge jaren en zijn drijfveren gesproken. Daarnaast zijn er natuurlijk de twee autobiografische boeken die Wilders al voor zijn vijftigste levensjaar heeft gepubliceerd: *Kies voor vrijheid* (2005) en *Marked for Death* (2012).

Vragen over zijn persoonlijkheid en zijn diepste drijfveren zijn niet eenvoudig te beantwoorden. Het risico is hier groot om te vervallen